

Enis Batur

Sekizinci Günâhın
Sonrası

Denemeler

İçindekiler

I	
KUMBARA-İNSAN.....	9
SKNT.....	11
AZ KONUŞMAK.....	13
SERBEST ATIŞ.....	15
KEKE.....	19
HAPŞU.....	21
KIRIK.....	25
KAŞINTI.....	31
II	
GIYABINDA HAYAT HİKÂYESİ.....	37
ÇOCUKLUĞUN İCADI VE DOĞRULUK KONTRATI.....	41
YALAN YANLIŞ HAYATIN DOĞRUSU / Bir Klişenin Serencamı.....	45
FAL.....	53
TÜTTÜRMEK ÖLDÜRÜR.....	55
SON NEFESLER ya da BALTHUS'ÜN KÜLLÜĞÜ.....	61
NUKİ'Yİ SUNUŞ MEKTUBU.....	63
ZÜRAFAPERESTLİĞE DAİR.....	67
Hızır İlyas Ağa, Letâif-i Enderûn, H. 1276/1859 Çevrimyazı: Necdet Sakaoğlu Sf. 284/5.....	79
III	
VAN GOGH.....	83
EYEWITNESS.....	87
BOŞLUK.....	91
GÖRÜPSÜ.....	93
İKİ DOĞRUDAN BİRİ — AMA HANGİSİ?.....	97

KİMDİR OBUR.....	101
BELLEK MÖNÜLERİ	105
YAZARLAR ve YEMEKLER	109
KARACAOĞLAN'IN MUTFAĞI.....	113
GÖZÜ DİKMEK	117
KÖTÜLÜĞÜN SIRADANLIĞI.....	119
GÖZ YEMEK	123
HOMO SAPIENS'İN İÇİNDEKİ YAMYAM.....	127
COKAYGNE BELDESİ.....	131
BİR "İNSAN MÜZESİ" EN UZAK GEÇMİŞTEN EN YAKIN GELECEĞE DOĞRU	137

IV

AYKIRILAR CEMAATİNİN TARİHİNİ YAZMAK.....	143
RATE'LER	147
MARJİNALLİK.....	151
DELİSİ.....	155
KAFA OLMAK.....	157
"REDDE RATIONEM"!	161
"Yasa Önünde" İlknur Özdemir çevirisinden aktarıyorum	165
ÇİZMEYİ AŞMAK, HADDİNİ BİL(DİR)MEK.....	171
JOSE SARAMAGO / Lizbon Kuşatması'nın Tarihi'nden Emrah İmre çevirisinden aktarıyorum	175
REİS	179
KONU KOMŞU	181
KEMİK GÖMMEK.....	185

V

BİSİKLET GEZİSİ.....	191
KEHÂNET KÜLTÜRÜ.....	195
SEKİZİNCİ GÜNÂH	199
GELECEĞİN KISA TARİHİ	201
BAHÇE ARKEOLOJİSİ	205
İÇ TARİHİMİZDE EKRAK KARAKTERLERİ.....	209
SİNEMANIN GARSONLARI	213
YOLCULUK KÜLTÜRÜ TARİHİ.....	215

KUMBARA-İNSAN

Biriktirmek, iki uç arası alabildiğine gergin bir ipin üstünde, görünüşte masum fiil.

Gereksinmediği hiçbirşeyi edinmeyen, kendisine ulaşan, ulaştırılan şeyi, ona kesinkes gereksinme duymuyorsa ânında elden çıkaran çok sayıda insan var mıdır bilmiyorum; birkaç kişi tanıdım, atmayı yeğlerlerdi, birini yakından tanırım, bugün attığına yarın gereksindiğine sık tanık olmuşumdur, bir de Ferit Edgü dostumu anmalıyım, ikidebir kum torbalarını atar, hafifletir yükünü, sonra gene birikir birşeyler, bir tükenmez gibidir.

Benim zaafım, öteki uçtakilere yöneldi öteden beri: Hiçbir şeyi atamayanlara. Seçimleri işlevsellikle bağdaşmayan, topladıklarını aramaya kalkıştıklarında bulup bulamayacakları tasasından çoktan uzaklaşmış kumbara-insanlar onlar. İşe yarasın yaramasın, *herşey* yanlarında, yaşadıkları yerde olsun isterler. Bir kırıntıyı talep edin, sonsuz bir güvensizlik koşulu çatılır ruhlarına. Kırık, bozuk, yırtık türü sıfatlarla başları hoş değildir, gerektiğinde pekâlâ her arızanın giderilebileceği doğrudur.

Bir seferinde, tümü patlamış yüzlerce ampulden oluşacak bir “yerleştirme” tasarlamıştım; çağdaş sanat, benim gibi sanatçı olmayan, buna karşılık “fikir taşkınlığı”ndan mustarip kişiler için biçilmiş kaftan uygulamalara kapılar açıyor. Gelgelelim, işin açığı, patlayan ampulleri atmaya kıyamayan yaşlı bir ka-

dının hikâyesiydi tasarımı tetikleyen, sözün özü özgün bir fikir yoktur.

Kumbara-insan, biriktirme dozu ve süresi arttıkça toplum-dışı olmaya yüz tutar. Yakınlarını bile hanesinde istemez. Çöp-insanla karşılaştırılmaktan nefret eder, türünün en sapkın modeline komşu gösterilmek tepkisini ateşler. Tek mutsuzluk kaynağı, kendisinden sonra olacaklarla ilintilidir: Biriktirdiklerinin *ebedi* yanının hiçe sayılacağı korkusu son günlerinde kabarrır.

Her kumbara-insanın ardından müzesi açılabilirdi. Bu ayırksı düşünce yalnızca ölüsevicilerde yeşerir. Ünlü siyaset adamlarımızdan birinin kızı, babasına fücür şüphesi uyandıracak ölçüde marazla bağlı yaşlı kadın, sonu gelmeyecek endişesi doğuran ziyaretlerinden birinde, çantasından bir yastık kılıfı çıkarmış, yarım yüzyıl önce öldüğü an babasının başının değdiği, özenle katlanmış kumaşı göstererek sormuştu: “Sizce bunu ne yapabiliriz?”

Donsaydım, donakalsaydım gene iyi, ağızımda birşeyler gelemiş, başıbozuk kelimelerden örülü, fikirden yoksun sözler sarfetmişim. Yıllar geçti, babamın ölümünden sekiz yıl sonra anam çekip gitti, iki çocuklarına yarım yüzyılı aşkın bir birlikten aşan, taşan, tıkabasa dolu bir evin içinde ne yapacaklarını kestiremez halde odalara, dolaplara ve çekmecelere, raflara ve sandıklara bakmak kaldı.

Babamın büyük dayısının dolmakalemi, babaannemin hokkası, babamın çakmağı ile anneannemin ses kasedi, anamın nişanlıyken babama kesip bir zarfa koyarak gönderdiği saç perçemi, fotoğraflar ve mektuplar artık benim içmüzemin özel parçaları arasında, dağılmak ve toz olmak için ölümümü bekliyorlar — ve ben ölüm tarihimi bilmiyorum.

SKNT

Çevrem sıkılan insanlarla dolu. Kimileri sıkıntıdan ne yapacağını bilemez halde, deyim yerindeyse, oraya buraya saldırıyor, çaresizce çare arıyorlar; görüyorum, çünkü çıplak gözle görülüyor durumları. Benim gibi, ömür boyu sıkılmaya vakit bulamamış (uçak yolculukları dışında) biri için anlaşılması güç varoluş biçimi, bu *temel* bir arızadan kaynaklanan yalpalama koşulu. Sevdiğiniz insanların kilitlenmeleri, yoğunlaşma yitimi yaşamaları, durmadan herşeye çarpmaları sarsıyor bünyenizi, ister istemez onlara katılmaktan ürküyorsunuz. İşleyen, oysa bozulmuş bir masa saatim vardı, açıp arkasını, çark düzeninin, ayarlarının nasıl bozulduğunu anlamaya çalışmıştım; oysa bunu yapabilecek donanımdan yoksundum. İnsanları hiç açamam: Çarelerin adamı sayılmam ben.

Books dergisinin son sayısında yeralan bir tanıtım yazısı, Peter Toohey'in taze (Yale University Press, 2011) kitabına gönderiyor: *Boredom-A Lively History*. Çalıştığı üniversitede dehşetli sıkılan bir hoca konuya eğilmiş. Bir istatistiğe göre, İngiltere, Avrupa'da insanların en çok sıkıldığı dördüncü ülkeymiş. (Türkiye, dünya sıralamasında acaba kaçındır?) 1'den 7'ye tırmanan bir sıkılma ölçeği olduğunu bilmiyordum. Hangi noktada başlıyor geridönüşsüzlük, merak ettim.

Lord Byron, İngiltere'nin iki güçlü kabileden oluştuğunu söylemiş: Canı sıkılanlar ve can sıkımlar. Hiciv güzel de, tamı-

tamına doğru değil bana kalırsa: Birinden ve ötekinden kaçanlar, uzak duranlar başka bir adaya mı kaçıyorlardır?

Can sıkıntısı, Türkçeye özgü, olağanüstü bir deyiş biçimi. Oyalanamayan, kendisini oyalamayı başaramayan kişinin yaşamına geçici ya da kalıcı, belli zaman aralıklarıyla ya da hepten, çörekleniveriyor. Oyala(n)mayı hafifletici bir tonla kullanmıyorum burada; yerine, pekâlâ yoğunlaşma, derişme, ilgisini canlı tutma da geçirilebilir.

Oynamaktan, eğlenmekten, yemekten, sevişmekten, konuşmaktan sıkılan insanlar var. Dinlemekten çok sıkılıyorlar: Siz konuşurken beklemekte zorlandıklarını farketmekte gecikmiyorsunuz. Kitapları atlayarak “okuyor”lar. Filimleri, videoda hızlandırarak izleyen birini tanımıştım.

Sıkıntı araç gereçleri yarattı teknoloji. En sıradanı uzaktan kumanda aracı: Hayır, birşey arandığından değil, bulunası birşey olmadığı inancıyla basıyor düğmeye parmak. İnternette *gezmek*: Yeni sıkıntı fiili. *Ben oyalanamıyorum, o beni oyalasın.*

İşyerinde, evde, tatilde, nerede olursa olsun sıkılmak: Öylesine geniş bir boşluk ki içerideki, uzay bile dolduramaz onu.

Can sıkıntısı öteki büyük sıkıntıların (ekonomik sıkıntı, varoluş sıkıntısı) alanından taşar: Yuvasının yeri başkadır.

AZ KONUŞMAK

Gün boyu birlikteydik Şavkar Altinel'le, akşama doğru Fatma Tülin bize katıldığında, Şavkar'ın ona dönüp söylediğine değinmiş olmalıyım: "Enis kadar az konuşan birini tanımadım."

Birincisi, paylaşmıyorum o gözlemi: Çok az konuşan insanlar bilirim, onlardan biri değilim ben. İkincisi, buluşmalarımızda gördüğüm, asıl az konuşanın Şavkar olduğu. *Last but not least*: Belki de yanılıyorum, Fatma Tülin'in yanıtı o gün "ben de aynı fikirdeyim" yönündeydi.

Az konuşmuyorum, çok susuyorum. Aynı kapıya çıkmıyor mu denilebilir, çıkmıyor: Biriyle birlikteyken, sürenin yarısında susmamızda gariplik yok, öbür yarısında konuştuğumuza göre. Birlikte susulduğunda karşıdakiler tedirgin oluyor, farkındayım, bense doğal karşılıyorum bunu: Susmak ille de sıkılmak anlamını taşıyor; sessiz duruşu, sessiz kalışı paylaşmak pekâlâ besleyici. Sorun, sanıyorum, çoğu insanın suskuyu altedilmesi gereken bir davranış sonucu olarak algılamasından doğuyor. İnsan, yalnızca birbaşınayken mi susma hakkına sahip? Birlikte susmaktan zevk alan biriyim, kendime yakın bulduğum kişilerle. En yakınımdaykilerle daha da. Böyle düşünene rastladım, demek ki gerçekten az konuşuyordum.

İşin tuhafı, benim az konuşmamdan yakınanlar da aralarında, herkes çok konuşanlardan yaka silkiyor son zamanlarda. Gevezelik insanlık tarihi kadar eski, bugün, yoksa, daha fazla mı konuşuluyor? Atasözleri, deyimler ipuçlarını veriyor: Dilim seni dilim dilim dileyim, başıma geleni senden bileyim; dilin cirmi küçük, cürmü büyük; dilin kemiği yok; çenesi düşük, çalçene, çelik çene... bir çırpıda aklıma gelenler. Kimbilir kaç yüzyıldır dolaşiyor aramızda herbiri? Masallar, rivayetler, mesneviler tıkabasa gevezelik, boşboğazlık hikâyeleriyle dolu.

Kendi kendisiyle dolu kişilerin varlığı günümüze özgü bir durum olmasa gerek, şu var, hepimiz, ister istemez, yaşadıklarımızın kurbanıyız. Az konuşan bir şey mi, ben hiç konuşmayana da razıyım, asıl tasam, yaş ilerlerken nüfusu artan söz budalaları. Onlarda taciz boyutunda konuşmak. Karşımızda, yanibaşımızda değilseler, telefonumuzdalar. Kalkar kalkmaz konuşmaya koyuluyorlar ya, belki uykularında da sürdürüyorlar amansız faaliyetlerini. Tatlı dilli olanı çıkmıyor mu, içlerinden? Konuşmanın öylesi tat bırakmıyor kulakta; tersine, duyulan bir acı ses hep.

Çok konuşanların ikinci ortak yönleri, dinlemeye asla yatkın olmamaları. Bir başkası konuştuğunda, sabırsızlıkla sıranın kendilerine dönmesini bekledikleri yüzlerindeki ifadede kazı-
lı. Performans sürelerinden vakit çalmadığı duygusu kaplıyor onları, konuşamadıklarında. Kaldı ki, bazıları kendini tutamaz hale gelmekte gecikmiyor, konuşanın *üstüne* konuşmaya girişiveriyorlar.